

A szocializmusban nincsen árva gyerek²² – hirdeti Pikler Emmi 1950-ben kiadott könyvének címe, amelyet a Lóczy utcai gyermekotthonról és speciális nevelési elveiről írt a híres gyermekorvos. Rajk László négy hónapos korában került be az árvaházba, miután apját, id. Rajk László kommunista politikust koncepció perben halálra ítélték, anyját, Rajk Júliát pedig öt évre börtönbe zárták. Pikler könyvében még fotót is közöltek a rácsos ágyban fekvő csecsemőről, Kovács Istvánról: az intézetben a gyermektől elvették a nevét. A felejtés Rajk számára önvédelmi reflexként működött: az árvaházban töltött időszakról nem tudott semmilyen emléket felidézni, akkor sem, mikor felnőttként ellátogatott az otthonba. Bevallása szerint ez a védelmi mechanizmus többször is „jól törölt”²³, például amikor a snagovi fogságban elsajátított román nyelvtudás nyom nélkül tűnt el a memóriájából.

A Kis Varsó szobra Rajk megrázó gyermeki élettörténetéhez és az árvaház tárgyi környezetének tanulmányozásához asszociatívan kapcsolódik. A térbeli rajz, amely egy folytatható, nyitott szerkezet, áttört jellegével az emlékezés nehezen megfogható, lebegő, törekeny természetét ragadja meg. A szobor a traumákkal és belső konfliktusokkal teli sorshoz és az apja nevét mementóként viselő fiú életéhez absztrakt módon, empátiával kapcsolódik. A kézpárok láncolata a művészek közötti dinamikára is utalhat, ugyanakkor felveti az együttműködés ellentmondásosságát, amely óvástól a bántórástól át a tiltásig és fegyelmezésig terjed.

Az *Ismeretlen együtttható* mellett a teremben Rajk László Szász Béla *Minden kényszer nélkül* című könyvének borítójához készített érzékeny, aprólékosan kidolgozott tusrajzai, valamint az eredeti szamizdat kiadás két kötete szerepelt. Szász Béla (1910–

²² Pikler Emmi: *A szocializmusban nincsen árva gyerek – a Lóczy utcai csecsemőotthon*, Egészségügyi Könyvkiadó, Budapest, 1950

²³ Rajk László: *A tér tágassága (élettörténetjű)*, szerk.: Mink András, Magvető, Budapest, 2019